

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMAYA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ¹**

Investigating The Views Of Social Studies Teacher Candidates On Sustainable Development

Yavuz DEĞİRMENCİ² ve Dilek GÜL³

²Doç.Dr. Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Bayburt, ydegirmenci@bayburt.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3417-1775

³Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Bayburt, guldilek648@gmail.com, orcid.org/0009-0003-9370-4145

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

17.07.2024

Kabul/Accepted:

06.09.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1517865

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler,
Sürdürülebilirlik,
Sürdürülebilir Kalkınma,
Öğretmen Adayları

Keywords

Social Studies,
Sustainability, Sustainable
Development, Teacher
Candidates

ÖZ

Son yıllarda ülkelerin gündeminde ön planda yer alan sürdürülebilir kalkınma kavramı giderek artan bir öneme sahiptir. Bununla birlikte eğitimden, sağlığa, ekonomiden, çevreye, sosyal alanlardan bireysel yaşama kadar bu kavram geniş bir yelpazede kendini göstermektedir. Günümüzde küresel ve bölgesel ölçekte yaşanan gelişmeler de dikkate alındığında sürdürülebilir kalkınma kavramı daha yaşanabilir bir dünya ve gelecek için önemli görülmekte; bu konuda duyarlılığı ve farkındalığı artırmada eğitime de önemli görevler düşmektedir. Bu çalışmanın amacı sürdürülebilir kalkınma ile ilgili lisans düzeyinde dersler almış sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu kavrama yönelik görüşlerini incelemektir. Araştırmada nitel yöntemlerden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseni. Veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise betimsel analize yer verilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; katılımcılar sürdürülebilirlik kavramını daha çok doğal kaynak kullanımı ile ilişkilendirerek, bu kavramın gelecek nesiller adına önemini vurgulamışlardır. Ayrıca sürdürülebilirlik adına kaynakların israf edilmemesi ve tasarruflu kullanılmasının önemli olduğunu, bu kavram özelinde eğitimin ise bireylerde farkındalık ve bilinç oluşturmada etkili olabileceğini belirtmişlerdir.

ABSTRACT

The concept of sustainable development, which has been at the forefront of the agenda of countries in recent years, has an increasing importance. However, this concept manifests itself in a wide range from education, health, economy, environment, social areas to individual life. Considering the developments in the global and regional scale today, the concept of sustainable development is seen as important for a more livable world and future; education also has important duties in increasing sensitivity and awareness on this issue. The aim of this study is to examine the views of pre-service social studies teachers who have taken undergraduate courses on sustainable development towards this concept. In the research, the phenomenology design, which is one of the qualitative methods, was used. Interview technique was used as a data collection tool. Descriptive analysis was used to analyse the data. According to the results of the research; the participants associated the concept of sustainability mostly with the use of natural resources and emphasised the importance of this concept for future generations. In addition, they stated that it is important not to waste resources and to use them economically for sustainability, and that education in this concept can be effective in creating awareness and consciousness in individuals.

Atıf/Citation: Değirmenci, Y. ve Gül, D. (2024). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 3, 1289-1299.

Sorumlu yazar/Corresponding author: : Yavuz DEĞİRMENCİ, ydegirmenci@bayburt.edu.tr

¹ Bu çalışma TUBİTAK 2209-A kapsamında desteklenmiştir.

1. Giriş

Sürdürülebilirlik (Sustainability) kökeni geçmişe dayansa da yakın geçmişte dünya gündeminde yer alan ve popüleritesi günümüzde her geçen gün artan bir kavramdır. Bu kavram temelde üç bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler; ekonomik, çevresel/ekolojik ve sosyal (toplumsal) bileşenler olarak ele alınmaktadır (Steiner ve Posch, 2006; Sachs, 2012; Özgenç, 2015; Berglund ve Gericke, 2016; Bilgili, 2017; Gedik, 2020; Kaşot, 2020). Bu bileşenleriyle birlikte sürdürülebilirlik aslında mevcut kaynakların en rasyonel bir şekilde kullanılması ve gelecek nesiller için de sürdürülebilir olmasıdır. İnsanoğlunun dünyaya ayak basmasıyla birlikte başlayan insan-çevre etkileşimi özellikle sanayi devrimi sonrası ve artan nüfusla birlikte etkisini ve sonuçlarını küresel boyuta taşımıştır. Kaynakların aşırı ve bilinçsiz tüketimi, hızla artan dünya nüfusu, aşırı tüketim, artan ihtiyaçlar, enerji gereksinimleri, fosil yakıt tüketimi ve benzeri durumlar çevre ve doğal kaynaklar üzerinde artan bir baskı oluşturmaktadır (Sachs, 2012; Nalinci, 2020). Sürdürülebilir kalkınma ise, insanoğlunun doğayı kavrama sürecinde yeryüzündeki yaşama farklı bir bakış açısı önermektir. Doğal kaynakların insan yaşamını destekleme kapasitesini sorgulamakla birlikte, yoksulluk, sağlık, kültür, eğitim, ekonomi ile doğal kaynakların kullanımı, üretim ve tüketim arasındaki dengeyi kurarak insanoğlunun yaşam ve çevreye karşı yeni bir bakış açısı oluşturmasını hedefler (Teksöz, 2014). Kavram, 1980’li yıllarda insan faaliyetlerinin artan çevresel sonuçları ve gelişim konuları ile sosyo-politik ve ekolojik kaygılar arasındaki boşluğu kapatma çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Robinson, 2004). Bunun sonucunda da gerek bölgesel gerekse küresel boyutta herkesi etkileyen çeşitli sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili çeşitli tanımlamalar bulunmakla birlikte; resmi olarak kez Brundtland Raporu olarak da bilinen, 1987 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen “Dünya Çevre Kalkınma Komisyonunun yayımladığı “Ortak Geleceğimiz” adlı raporda kullanılmış ve bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama olanaklarına zarar vermeden şimdiki kuşakların ihtiyaçlarını karşılamak şeklinde tanımlanmıştır (Brundtland vd., 1987). İlgili raporda sürdürülebilir kalkınmanın temel amaçları;

- Büyümeyle canlandırmak,
- Büyümenin kalitesini/niteliğini değiştirmek,
- İş bulma, enerji, yiyecek, su ve sağlık konularındaki temel ihtiyaçları karşılamak,
- Sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garanti altına almak,
- Kaynak tabanının korumak ve zenginleştirmek,
- Teknolojiyi yeniden yönlendirmek ve riski yönetmek,
- Karar verme sürecinde çevre ve ekonomiyi birleştirmek (Özgenç, 2015; Özdemir ve Kaşot, 2015) gibi yedi maddeden oluşmaktadır.

Bu raporun en çarpıcı ve dikkat çekici yönü ise; doğanın kaynaklarının sınırlı oluşu ve herkese yetemeyeceği durumu, tüketim alışkanlıklarımızı değiştirmedığımız sürece gelecek nesiller adına yaşanabilecek bir yeryüzünün var olamayacağı, üretimi doğanın kendini yenileme sistematiğini bozmadan yapabilmeyin yollarının aranması ve son olarak zamanın geri dönüşü veya telafisi olmayacak şekilde azalıyor olması gerçeği ön plana çıkmaktadır (Nalinci, 2020). Ancak bu şartların sağlanabilmesi ve Brundtland raporunun tarif ettiği sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için ulusal politikaların, ekonominin, bürokrasi, sosyal sistemlerin, üretim sistemleri ve teknolojinin yeniden ele alınması gerekir (Özgenç, 2015). Sonuç olarak gelecek kuşakların da ihtiyaçlarından ödün vermeden günümüz kuşaklarının gereksinimlerini karşılayabilecek bir kalkınma modeli olan sürdürülebilir kalkınma 20. Yüzyıl sonlarına doğru dünya gündeminde yer edinmiş ve 1990’lı yıllarda atılan uluslararası adımlarla birlikte küresel bir uygulama planı haline gelmiştir. Kavram, sürdürülebilir kalkınma bakış açısıyla ülkelerin belirlediği ekonomik ve sosyal gelişme hedeflerinin bileşimi olarak ele alınmalıdır. Gelecek nesillerin haklarına sahip çıkmayı benimseyen bu ortak hedef doğrultusunda tüm bireylerin gereksinim duyduğu temel ihtiyaçlara ulaşabilmeyi ve gelecekte daha iyi bir yaşam sürdürebilmek için gerekli beklentilerin karşılanmasına imkân sağlanması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla uygulanacak kalkınma stratejilerinin gerek mevcut ihtiyaçları karşılaması gerekse çevre ve sosyoekonomik gelişmeler arasındaki ilişkileri dikkatli bir şekilde kurgulaması ve küresel seferberliğin sağlanması, ekonomi, toplum, çevre ve teknolojinin bir bütün olarak ele alınması oldukça önemlidir. Aksi yönde yapılacak uygulamalar gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama konusunda problemlere neden olacaktır (Sachs, 2012; Kaşot, 2020; Kshitij vd., 2022). Kalkınma için gerekli olan özellikle doğal kaynaklar ve elde edilme süreçleri doğal ortam ve çevre için alarm düzeyini artırmıştır. Her ne kadar ihtiyaçlar bu durumu tetiklese de doğal kaynaklardan faydalanmanın bir

ölçüsü mutlaka olmalıdır. Bu ölçüde doğal çevrenin kendini yenileme kapasitesinde olduğu açıktır. Bu ölçü gözden kaçırıldığında doğal çevre üzerinde yıkıcı etkileri olabileceği gibi, sosyal ve ekonomik sistemlerin yanı sıra, doğal ortamdaki çeşitliliğin azalması, doğal dengenin bozulması, canlı ve cansız varlıkların yaşam şekillerinin olumsuz etkilenmesi gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Gössling ve Hall, 2006; Bayraktutan ve Uçak, 2011; Özgenç, 2015; Görmez, 2018; Nalinci, 2020). Bu sonuçlar ışığında insan-çevre etkileşimi sonuçlarının hem şimdiki hem de gelecek kuşaklar için sorun oluşturmaması adına bireysel ve toplumsal olarak gerekli adımların atılması önemli görülmektedir. Burada hiç kuşkusuz eğitime ve bu alanın en önemli aktörleri olan öğretmenlere de önemli görevler düşmektedir. Çünkü insanların doğal ortam, ekonomi ve toplumla olan ilişkilerinin sürdürülebilir olması eski dönemlere oranla günümüzde daha fazla önem arz etmektedir (Sağdıç ve Şahin, 2015). Dolayısıyla yeni nesilleri sürdürülebilir kalkınma bilinci ile yetiştirmek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini toplumun tüm kesimlerine yaymak adına eğitim ve öğretmenler kilit role sahiptir. Nitekim sürdürülebilir bir kalkınma için eğitim, toplumun bugününün ve gelecekteki zorluklarla yüzleşmesine ve liderlerin daha yaşanabilir kararlar almasına katkıda bulunur. Dolayısıyla eğitim, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak adına sahip olduğumuz en güçlü araçlardan biridir (UNESCO, 2014). Bu açıdan bakıldığında eğitim aracının etkili ve verimli kullanılması için sürdürülebilir bir gelecek ve sürdürülebilir kalkınma adına öğretmenlerin bu kavramı nasıl algıladıkları, bilgi düzeyleri ve bu kavramın önemine dair sahip oldukları bilinç ve farkındalıklarının ortaya çıkarılması önemlidir.

Nitekim YÖK'ün (2018) güncellenen sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı incelendiğinde altında seçmeli dersleri içerisinde yer verdiği "sürdürülebilir kalkınma ve eğitim" adı altında bu kavramın farklı boyutlarıyla ele alınmasını ve eğitim ilişkisini önemsendiği dikkat çekmektedir. Yine alanyazın incelendiğinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili çeşitli çalışmaların (Yalçın, 2022; Demirbaş Öztürk, 2015; Tuncer, Tekkaya ve Sungur, 2006; Türer, 2010; Akpınar, 2011; Hacat ve Demir, 2019; Güler Yıldız, Eren ve Aydos, 2017; Kaya ve Tomal, 2011; Sağdıç ve Şahin, 2015) olduğu, bu çalışmaların genellikle öğretim programı, aile, öğrenci ve kişilerin bu kavrama yönelik tutumları ve bu kavrama yönelik ölçek geliştirme çalışmalarının yoğunluk kazanmakta, ancak geleceğin inşasında rol alan öğretmen adaylarının bu kavrama yönelik bakış açılarını ortaya koyan çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir. Üniversiteler gençlere bilgi ve araştırma bilinci kazandırmada kritik rol oynamakla birlikte gençler arasında sürdürülebilir kalkınma konusunda farkındalık oluşturmada ciddi bir boşluğun olduğu (Manolis ve Manoli, 2021), bu konuda bireysel ve toplumsal farkındalığın artırılması gerekliliği (Mylonas vd., 2023) dile getirilmektedir. Dolayısıyla bu araştırma ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin algıları, bilgi düzeyleri, bakış açıları ve bu kavramın önemine ilişkin görüş ve düşünceleri, eğitimin ve eğitim ortamlarının sürdürülebilirlik anlayışına olan katkısı ve katılımcıların günlük yaşamda sürdürülebilirlik adına daha çok nelere dikkat ettikleri ortaya konularak, mevcut durum ve gelecek adına farklı bakış açıları yansıtılmaya çalışılmıştır. Araştırmada lisans eğitimi döneminde sürdürülebilir kalkınma ve eğitimi dersini alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik görüş ve düşüncelerini nitel araştırma yaklaşımıyla ele alınmıştır. Dolayısıyla öğretmen adaylarının bu kavrama ilişkin bakış açılarını, algılarını, bilgi düzeylerini, farkındalıklarını ve düşüncelerini ortaya koymak bu çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Bu temel amaçla birlikte aşağıdaki alt sorulara da yanıtlar aranmaya çalışılmıştır.

- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin algı ve düşünceleri nelerdir?
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma adına yapılması gerekenlere yönelik görüş ve düşünceleri nelerdir?
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının günlük yaşamlarında sürdürülebilir kalkınmaya yönelik attıkları adımlar nelerdir?
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve eğitim ilişkisine yönelik görüş ve düşünceleri nelerdir?

2. Materyal ve Metot

Bu çalışmada nitel yaklaşımlarda yaygın olarak kullanılan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Sosyal bilim alanlarında yaygın bir şekilde kullanılan nitel araştırmalar genel olarak anlamın nasıl inşa edildiğiyle, insanların hayatlarını ve dünyalarını nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilidir. Nitel araştırmanın öncelikli amacı bu anlamları açığa çıkarmak ve yorumlamaktır (Merriam, 2013). Olgubilim ise; aslında farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanarak onları daha iyi

anlamamızı ve tanımamızı sağlar. Dolayısıyla bize tümüyle yabancı olmayan fakat tam anlamı ile kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için bu desen uygun bir zemin oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu bağlamda katılımcıların sürdürülebilir kalkınma kavramını nasıl anlamlandırdıkları, algıları, düşünceleri ve bu kavramı nasıl yorumladıklarını ortaya koyabilmek adına bu yöntemin uygun olacağı ilgili alanyazın ışığında karar verilmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmada sürdürülebilir kalkınma kavramını derinlemesine incelemek adına daha önce bu sürdürülebilirlik ile ilgili dersler almış olan kişiler içerisinde amaçlı örnekleme metotlarından biri olan ölçüt örnekleme metoduyla 12 kişi seçilmiştir. Ölçüt örneklemede mantık daha önceden belirlenen bazı önemli ölçütlere göre örneklemin belirlenmesidir (Başaran, 2017) dolayısıyla bu örneklemin kullanılmasının amacı, konu ile ilgili bilgi birikimine sahip kişilerin tercih edilmesidir (Patton, 2002). Çalışma grubu 2022-2023 eğitim öğretim sürecinde Türkiye’de bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesi biriminde öğrenim gören sosyal bilgiler son sınıf düzeyindeki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcıların gönüllülük esasına dayandırılmıştır. Çalışmada etik ilkeler ve katılımcıların gizliliği açısından katılımcıların gerçek isimleri yerine kodlamalar (K1, K2, K3 şeklinde) kullanılmıştır. Katılımcıların 8’i kadın 4’ü ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Form hazırlanırken ilgili alanyazın incelenmiş ve alanında iki farklı uzman (sosyal bilgiler eğitimcisi) yardımıyla da görüşme soruları açık, anlaşılır ve araştırmacının amacına uygunluğu açısından değerlendirilmiştir. Nihai olarak görüşme sorularının uygunluğuna karar verilmiştir. Daha sonra katılımcıların sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla görüşmeler yapılmış ve formda yer alan sorular eşliğinde katılımcıların görüş, düşünce, duygu, algı ve sürdürülebilirlik kavramının önemine dair fikirleri elde edilmiştir. Görüşme sonrasında elde edilen veriler betimsel analizle analiz edilerek sonuçları paylaşılmıştır. Betimsel analiz; çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel bir veri analiz çeşididir. Bu analizde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Verilerin analizinden önce veriler bir bütün olarak incelenmiş ve çalışmanın amacı dışındaki veriler çözümlenme dışında bırakılmıştır. Daha sonra veriler çözümlenerek bulgulara yönelik kod ve temalar oluşturulmuştur. Sonrasında iki bağımsız alan uzmanı tarafından bu veriler incelenmiş ve araştırmacı ile alan uzmanların dönütleri sonrasında verilerin tutarlılık ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla Miles ve Huberman, (1994) tarafından önerilen $[Görüş\ birliğı / (Görüş\ birliğı + Görüş\ ayrılığı) \times 100]$ formülü esas alınmış ve uyuma oranı % 90 olarak gerçekleşmiştir. Son olarak, veriler tablolar halinde bulgular bölümünde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

2.3. Geçerlik ve Güvenirlilik

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirlilik denilince akla önce inandırıcılık, tutarlılık, aktarılabirlik ve teyit edilebilirlik gibi kavramlar gelmektedir. Dolayısıyla bu araştırmada inandırıcılığı sağlamak adına toplanan veriler alanında uzman bağımsız araştırmacılar tarafından kontrolü sağlanmış, tutarlılık için bulgular açık, anlaşılır bir şekilde ifade edilmiş, verilerin analiz sürecince tarafsız ve objektif davranılmış ve araştırmadan bağımsız uzman desteği ile tutarlılık ve aktarılabirlik sağlanmaya çalışılmıştır (Cruswell, 2013).

3. Bulgular

Araştırma sonrasında katılımcıların sürdürülebilir kalkınma ve bu kavrama ilişkin algı, düşünce ve görüşleri araştırmada yer alan alt sorular eşliğinde sırasıyla aşağıda paylaşılmıştır. Tablo 1’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin algı ve düşüncelerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sürdürülebilir Kalkınma Kavramına İlişkin Görüşleri

<i>Tema</i>	<i>Kod</i>	<i>Katılımcılar</i>	<i>Frekans</i>
Sürdürülebilirlik Kavramı	Doğal Kaynak Kullanımı	K1, K2, K3, K5, K8, K9, K10, K11, K12	9
	Gelecek Nesiller	K1, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12	9
	Kalkınma ve Gelişme	K1, K2, K3, K4, K5, K6	6
	Yaşam Tarzı ve Bilinci	K8, K10, K12	3
	İhtiyaçlar	K4, K7, K10	3
	Bilinçli Tüketici	K9, K10	2
	Diğer (Miras, Denge, İşbirliği, Hayati Önem, Kalıcı Çözümler)	K8, K10, K2, K1, K11	5

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcılar sürdürülebilirlik kavramını daha çok doğal kaynak kullanımı (f=9) ve gelecek nesiller (f=9) ile ilişkilendirdikleri dikkat çekmektedir. Sonrasında ise kalkınma ve gelişme (f=6), yaşam tarzı ve bilinci (f=3), ihtiyaçlar (f=3) ve bilinçli tüketici (f=2) kavramlarıyla yakından ilişki kurdukları görülmektedir. Katılımcıların sürdürülebilirlik kavramına yönelik doğrudan alıntılanan görüşleri ise aşağıda verilmiştir.

“Sürdürülebilir kalkınma doğal kaynakların gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde doğru kullanılmalıdır.” (K10)

“İnsanlar ihtiyaçlarını karşılayabilmeli ve gelecek nesil içinde insanlara ihtiyaç duydukları şeyleri bırakabilmeli. Gelecek nesil için sürdürülebilirlik önemlidir çünkü insanlar gelecek nesil için bir şeyler bıraktığında daha çok gelişim sağlanır ve gelişim sürdüğçe gelecek nesil her zaman daha rahat ve refah içinde yaşar ve toplumu daha ileriye götürür.” (K4)

“Sürdürülebilir kalkınma, bir ülkenin ekonomik, sosyal, çevresel, siyasi vs. her açıdan sürekli olarak ilerlemesi ve gelişmesidir.” (K6)

Tablo 2’de sürdürülebilir kalkınma adına yapılması gerekenlere yönelik katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Sürdürülebilir Kalkınma Adına Yapılması Gerekenlere İlişkin Görüşleri

<i>Tema</i>	<i>Kod</i>	<i>Katılımcılar</i>	<i>Frekans</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Adına Yapılması Gerekenler	İsrafın Önlenmesi ve Tasarruf	K2, K3, K4, K10	4
	Bilinçli Vatandaş ve Tüketim	K6, K9, K10, K12	4
	Nitelikli Eğitim	K1, K5, K11	3
	Doğal Kaynakların Korunması	K2, K8, K10	3
	Yenilenebilir Enerji	K4, K9, K10	3
	Dengeli ve Adil Yaşam	K3, K7	2
	Etkili ve Verimli Kaynak Kullanımı	K2, K3	2
	Gündem ve Farkındalık Oluşturmak	K6, K11	2
	Geri Dönüşüm	K9, K10	2
	Herkes Taşın Altına Elini Koymalı	K1, K2	2
	Örnek Projeler	K11, K12	2
	Diğer (Ortak Hedef, Liyakat, Devlet Politikası, Çevreye Değer Vermek)	K3, K5, K7, K12	4

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcılar sürdürülebilir kalkınma adına gerçek yaşamda yapılması gerekenlere yönelik görüşleri kapsamında daha çok israfın önlenmesi ve tasarruf (f=4) yapılması, bilinçli vatandaş ve bilinçli tüketim (f=4) anlayışının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca nitelikli eğitim (f=3), doğal kaynakların

korunması (f=3), yenilenebilir enerji kullanımı (f=3), dengeli ve adil yaşam (f=2), etkili ve verimli kaynak kullanımı (f=2), sürdürülebilirlik anlayışına yönelik gündem ve farkındalık (f=2), oluşturmak, geri dönüşüm (f=2), herkesin sorumluluk alması (f=2) ve örnek projeler gibi önerilerde bulunmuşlardır. Katılımcıların bu görüşlerine yönelik doğrudan ifadeleri ise aşağıda verilmiştir.

“Geleceği de sahiplenen bu ortak hedef, herkesin temel ihtiyaçları ile daha iyi bir hayata ilişkin beklentilerinin karşılanmasına imkân vermeye yöneliktir. Bu sebeple israfın önlenmesi ve tasarruf yapılması gerekmektedir.” (K3)

“Sürdürülebilir kalkınma adına öncelikle bilinçli bir tüketici olmalıyız ve çevreye duyarlı vatandaşlar yetiştirmeliyiz.” (K9)

“Öncelikle yenilenebilir enerji kaynaklarını daha etkin ve verimli kullanabilmek, tükenen enerji kaynaklarını daha tasarruflu kullanmak ve gerektiğinde yenilenebilir enerji kaynaklarını daha çok kullanabilme gerekir.” (K9)

Tablo 3’te sürdürülebilirlik adına katılımcıların gerçek yaşamda yaptıklarına yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Sürdürülebilirlik Adına Yaptıklarına İlişkin Görüşleri

<i>Tema</i>	<i>Kod</i>	<i>Katılımcılar</i>	<i>Frekans</i>
Sürdürülebilirlik Adına Yapılanlar	Kaynakları Doğru Kullanmak	K2, K3, K4, K6, K7, K8, K11, K12	8
	Çevresel Farkındalık Oluşturmak	K2, K11, K12	3
	Dikkatli Çöp Atımı	K4, K12	2
	Diğer (Yürüme, Liyakat, Bilinçli Tüketici, Duyarlı Davranmak, Yerli Üretim ve Tüketim, Geri Dönüşüm)	K3, K5, K8, K9, K10, K11	6

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların günlük yaşamda sürdürülebilirlik adına yaptıklarına yönelik görüşleri kapsamında genellikle kaynakları doğru kullanmak (f=8), çevresel farkındalık oluşturmak (f=3) ve dikkatli çöp atımı (f=2), şeklinde adımlar attıkları görülmektedir. Katılımcıların bu görüşlerine yönelik doğrudan ifadeleri ise aşağıda verilmiştir.

“Evet var. Örneğin su ve elektriği boşa harcamayarak kaynakları doğru kullanmaya dikkat ediyorum.” (K6)

“Evet var. Özellikle geri dönüşüme önem veriyorum ve evsel atıkları olabildiğince geri dönüşüme kazandırmaya çalışıyorum. Su ve enerji kaynaklarının gereksiz kullanılmamasına dikkat etmeye ve gerektiğinde etrafımdakileri uyarmaya çalışıyorum.” (K11)

“Artan ekmeklerin çöpe gitmesi bazı insanların aç kalmasına sebep doğurduğunu bildiğim için ekmek tasarrufu yapmaya çalışıyorum. Sudaki yaşayan canlıları düşünerek yağ atıklarını suya dökmüyorum. Temiz ve hijyenik bir doğa için çöp atıklarına daha da dikkat ediyorum. Bu sayede hem doğayı hem canlıların devamlılığını sağlamaya çalışıyorum.” (K4)

Tablo 4’te katılımcıların sürdürülebilirlik ve eğitim ilişkisine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Sürdürülebilirlik ve Eğitim İlişkisine Yönelik Görüşleri

<i>Tema</i>	<i>Kod</i>	<i>Katılımcılar</i>	<i>Frekans</i>
Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim	Farkındalık ve Bilinci Artırır	K1, K2, K3, K7, K8, K9, K10, K11	8
	Eğitim Önemli	K1, K4, K5, K6, K8, K9, K11	7
	Farklı Bakış Açısı Kazandırır	K3, K4, K11	3
	Diğer (Hayati Bir Konu ve Ders, Sistemli Düşünme, Teorik ve Uygulama)	K2, K3, K12	3

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların sürdürülebilir kalkınma ve eğitim ilişkisine yönelik görüşleri kapsamında eğitimin sürdürülebilirlik adına farkındalık ve bilinci artırdığı (f=8) ve eğitimin bu konuda önemli bir kilometre taşı olduğu (f=7) ve yine bu konuda bireylere farklı bakış açısı kazandırdığı (f=3) dile getirmişlerdir. Katılımcıların bu görüşlerine yönelik doğrudan ifadeleri ise aşağıda verilmiştir.

“Geleceğin nesillerin de çevre ve çevre sorunları ile ilgili farkındalık artırılarak sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları oluşturur. Sürdürülebilir bir gelecek için bireyin tüketim alışkanlıklarını ve bu yönde tutum ve davranış kalıplarını değiştirecek, ileriye dönük ve sistemli düşünme, sürdürülebilir bir gelecek için ortak kararlar alma ve uygulama yeteneklerini geliştirecek bir çerçeve belirler.” (K3)

“İnsanlar doğa olmadan yaşayamaz doğa insanlar için var çünkü doğanın işlevi bozulduğunda zincirli olarak birbirlerinden etkilenirler dolayısıyla da insanlar da çok etkilenirler ama birçok insan bunun bilincine çok az sahipler ve doğaya zarar vermekten asla kaçınıyorlar. İnsanlara sürdürülebilir bir gelecek için doğanın da sürdürülebilmesi için ona zarar vermemiş gerektiği bilinçlendirmeye dolayısıyla eğitimle ilişkilendirmek çok önemlidir. Bilinçli insan vardığını sürdürebilen doğa demektir. Doğa bütün canlılar için gelecektir. Biz sürdürebilir bir kalkınma istiyorsak geleceğimizi korumalıyız.” (K4)

“Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim birbiriyle ilişkili ve birbirini destekleyen iki kavramdır. Eğitim sürdürülebilir kalkınmayı destekler. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamış toplumlarda da eğitimde gelişim gösterilir.” (K8)

“Eğitim sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarından biridir. Eğitim insanların bu kaynakları doğru bir şekilde kullanmaları çevre konularına duyarlı olmaları konusunda bilgi ve beceriler öğretir. Örneğin, okullarda sıfır atık hedefleri belirlenebilir, öğrenciler geri dönüşüm ve atık yönetimi konusunda bilgilendirilebilir.” (K9)

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Artan dünya nüfusu, kaynakların bilinçsizce kullanımı ve bireylerin tüketim alışkanlıkları gibi çeşitli sebepler ekosistem üzerinde baskı oluşturmakta ve bir takım problemleri de beraberinde getirmektedir. Hâlbuki daha yaşanılabilir bir dünya ve sürdürülebilir bir gelecek herkes için hayati bir konudur. Dolayısıyla kaynakların doğru ve etkin kullanımı, gelecek nesiller için sürdürülebilir olması, dengeli ve adil yaşam koşulları, küresel bir bakış açısına sahip bilinçli bireylerin varlığı sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri açısından kritik öneme sahiptir. Bu hedeflere ulaşmada toplumların ve bireylerin çeşitli sorumlulukları bulunmaktadır. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin görüşlerinin incelendiği bu çalışmada katılımcılar sürdürülebilir kalkınmayla ilgili genellikle doğal kaynak ve kullanımına vurgu yaparak, bu kavramın gelecek nesiller için önemli olduğunu, ülke ve toplumların kalkınması ve gelişmesini ifade ettiğini, yine yaşam tarzı ve bilincini yansıttığını, ihtiyaçların ön plana çıktığını ve burada bilinçli tüketici olmanın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu genel sonuçlara bağlı olarak ilgili alanyazın incelendiğinde; sürdürülebilir kalkınma hedefleri içerisinde de bu kavramların ön plana çıktığı görülmektedir (UN, 2015). Yine farklı çalışma bulguları incelendiğinde (Berglund ve Gericke, 2016; Nasır, 2013; Bulut ve Çakmak, 2018; Dal ve Okur-Akçay, 2021) bu çalışmanın bulgularını desteklediği görülmektedir. Ancak farklı çalışma bulgularına göre ise (Er Nas ve Çoruhlu, 2017; Abowardah vd., 2024) katılımcıların sürdürülebilir kalkınma hakkında yeterli düzeyde bilgi ve birikime sahip olmadıkları da dikkat çekmektedir. Bununla birlikte ulaşılan bu genel sonuçlar sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve ekolojik/çevresel gibi çeşitli bileşenlerden oluştuğu (Ergün ve Çobanoğlu, 2012; Berglund ve Gericke, 2016; Gedik, 2020) dolayısıyla bu kavramın farklı boyutlar içerdiğini göstermektedir. Sonuç olarak katılımcılar da alanyazına uygun şekilde bu kavramın farklı boyutlarına vurgu yaparak çeşitli kavramlarla sürdürülebilir kalkınmayı anlamlandırdıkları görülmektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında bulgular incelendiğinde, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma adına yapılması gerekenlere yönelik çeşitli önerilerde buldukları tespit edilmiştir. Bu öneriler içerisinde israf ve tasarruf kavramına vurgu yaparak, yenilenebilir enerji kaynakları, dengeli ve adil yaşamın sürdürülebilir kalkınma açısından önemli olduğu, süreçte bilinçli vatandaş ve bilinçli tüketime önem verdiklerine dair görüşleri dikkat çekmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde; yapılan bazı çalışmaların (Mengi ve Algan, 2003; Glavié ve Lukma, 2007; Demirbaş, 2015; Bulut ve Çakmak, 2018; Faiz, Bozdemir ve Yüzbaşıoğlu, 2019) bu çalışmanın bulgularıyla örtüştüğü ve ulaşılan sonuçları itibarıyla birbirini destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Örneğin Aytaç ve Özsevgeç (2019)'ın çalışma bulguları incelendiğinde, katılımcılar sürdürülebilir kalkınma adına israf etmemenin ve kaynakları doğru kullanarak tasarruflu olmanın önemine vurgu yaptıkları görülmektedir. Yine sürdürülebilir kalkınma için kaynakların adil ve dengeli kullanımı (Soubbotina, 2004) bu konuda toplumların ortak bir bilince sahip olması Kaypak (2011) kritik olarak görülmektedir. Yine üniversite

öğrencileri ile yapılan farklı bir çalışma (Nicolaou ve Conlon, 2012) bulgularına göre geri dönüşüm, yenilenebilir enerji kaynakları ve yenilenebilir ürünlerin kullanımının sürdürülebilir kalkınmada katılımcılar tarafından daha fazla vurgulandığı tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma adına attıkları çeşitli adımların olduğu tespit edilmiştir. Bu adımlar ise genelde kaynakları tasarruflu ve ihtiyaç kadar kullanmak, çevreyi gerekli durumlarda uyarmak ve dikkatli çöp atımı şeklinde bazı başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde; bazı çalışma sonuçlarının (Demirbaş, 2015; Bulut ve Çakmak, 2018; Faiz, Bozdemir ve Yüzbaşıoğlu, 2019; Yüksel, 2020) bu çalışmanın bulgularını destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Örneğin (Yüksel, 2020), öğretmen adaylarıyla yapmış olduğu bir çalışma sonucuna göre katılımcılar sürdürülebilir kalkınma adına kaynakların tasarruflu kullanılması, geri dönüşüm ve ihtiyaçlar dikkate alınarak kaynakların kullanılmasını önemsedikleri görülmektedir. Çünkü sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında kaynakların doğru ve etkin kullanılması, atık ve kaynak kullanımını en aza indirmek ve ürünleri yeniden kullanmak (Geisendorf ve Pietrulla, 2018) bu kapsamda değerli görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim temalarına yönelik farklı yorumlamalar olsa da burada iki genel tema ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, bireylerin yaşam tarzları, eğilimleri ve çevre ile olan etkileşimleri giderek daha fazla çevresel etki oluşturması, ikincisi ise ortaya çıkan sorunların insanların yaşam kalitesini ve gezegenimizin geleceğini nasıl etkilediğinin anlaşılması ve sürdürülebilirliği teşvik etme çabasıdır (Corney ve Reid, 2007). Bu çalışmada ise öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve eğitim dersine yönelik çeşitli düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Bu düşünceler ise bu dersin kendilerinde farkındalık ve bilinç oluşturduğu, farklı bakış açıları kazandırdığı ve bu konuda eğitimin önemli olduğunu vurgulamışlardır. İlgili alanyazın incelendiğinde; (Albareda vd., 2017; Abowardah vd., 2024; Yalçın, 2022; Korkmaz, 2020; Bulut ve Çakmak, 2018; Manolis ve Manoli, 2021) yapılan farklı çalışmalar sürdürülebilir kalkınmada eğitimin en önemli yapı taşlarından biri olduğu vurgulanmaktadır. Nitekim üniversitelerin sürdürülebilir kalkınmayı artırmada, geliştirmede ve ülke geneline yaymada pozitif etkisi vardır. Bunun temelinde de toplumda sürdürülebilirlikle ilgili farkındalık ve bilinç oluşturmada (Nasır, 2013) üniversitelerin etkisi yadsınmaz. Günümüzde yaşanan ve gelecekte yaşanması muhtemel problemler için çözümler üreten, toplumsal kalkınmada, sağlıklı bireyler ve sürdürülebilir bir dünya oluşturmada üniversitelerin özellikle de eğitim fakültelerinin önemi oldukça büyüktür. Çünkü sürdürülebilir bir gelecek inşa etmede bu konuda bilinç ve farkındalığı yüksek öğretmenlere ve eğitimcilere ciddi sorumluluklar düşmektedir. Dolayısıyla geliştirilecek programlarda bu duruma dikkat edilmesi gerektiği (Korkmaz, 2020), hatta eğitim fakültelerindeki ders içeriklerinin buna uygun hale getirilmesi (Çobanoğlu ve Türer, 2015) farklı yazarlar tarafından vurgulanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcılar üniversitedeki aldıkları eğitim ve derslerin sürdürülebilirlik anlayışlarını olumlu yönde etkilediklerini dile getirirler de bu eğitimlerin sadece teoride değil uygulama boyutunun da olması gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim farklı çalışma bulguları eşliğinde sürdürülebilirlik kavramına bir bütün olarak bakıldığında bu kavramla ilgili olarak lisans düzeyinde alınan derslerin bilgiyi uygulamaya aktarmada yeterli olmadığı (Harman, 2017; Fields vd., 2024) dile getirilmiştir. Farklı bir çalışmada ise (Faiz ve Bozdemir-Yüzbaşıoğlu, 2019) öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalıklarının orta puanın üzerinde olduğu vurgulanmıştır. Ancak sürdürülebilir kalkınmaya yönelik derslerin veya programların başarılı olabilmesi için üniversitelerde uygulamalı faaliyetlere de yer verilmesi gerektiği önerilmiştir. Bununla ilgili olarak seçmeli dersler, sosyal proje veya eğitim fakültelerinde yer alan topluma hizmet uygulamaları gibi derslerinin burada etkili kullanılabileceği dile getirilmiştir. Yine derslerle birlikte bireylere küresel bir bakış açısının kazandırılması (Fang ve O'Toole, 2023), süreçte üniversitelerin daha etkin rol oynaması (Menon ve Suresh, 2020), sürdürülebilirlikle ilgili ders dışı etkinliklerin (Abowardah vd., 2024), ekolojik projelerin (Manolis ve Manoli, 2021), bütüncül bir bakış açısını yansıtmaya açısından disiplinler arası yaklaşımların (Steiner ve Posch, 2006) önemli olduğu, süreç içerisinde ailenin (Erkal, Şafak ve Yertutan, 2011), dijital içerikler, oyun ve eğlenceli aktivitelerin (Mylonas vd., 2023) etkili olabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte lisans programlarında bu kavramların seçmeli dersler kategorisinde genellikle yer aldığı ve alan bilgisi kategorisinde yoğunlaştığını görülmektedir (Korkmaz, 2020). Son zamanlarda Türkiye'de ve yükseköğretimde sürdürülebilir kalkınma adına önemli adımlar atılmış ve atılmaya da devam etmektedir. Ancak sürdürülebilir kalkınma uygulamaları adına bölgesel kaynak, aktör ve dinamiklerin bunu birlikte benimsemesi, desteklemesi ve aktif katılımı göstermesi, ilgili paydaşların sürece dâhil edilerek planlamaların sağlıklı yapılması sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi adına önemlidir (Karakaya ve Kızıloğlu, 2015). Ancak şu da

unutulmamalıdır ki bu çalışmaya katılanların bir kısmının da dile getirdiği; sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma uzun soluklu bir süreçtir ve sadece lisans düzeyinde değil eğitimin her kademesinde, okulöncesinden yükseköğretime kadar tüm öğretim kademelerinin istenilen sorumluluğa sahip olması, ders ve müfredatların buna göre (Çobanoğlu ve Türer, 2015; Boon, 2011; Korkmaz, 2020) şekillendirilmesi değerli ve önemlidir. Bu araştırmada elde edilen bulgular eşliğinde şu önerilere yer verilebilir;

- Her alanda sürdürülebilirliğin önemli olduğu günümüz dünyasında lisans eğitiminde sürdürülebilirlikle ilgili ders ve içeriklerin farklı fakülte ve branşlar için de geçerli olacak şekilde en azından seçmeli ders olarak verilmesi,
- Araştırmanın bulgularında (4. Tema) dile getirilen sonuçlardan yola çıkarak sürdürülebilir kalkınma içerikli derslere yönelik teorik bilginin yanında uygulamaya dönük içeriklere de yer verilmesi ve bununla ilgili sosyal proje, topluma hizmet ve çevre eğitimi gibi derslerin daha etkili kullanılabilmesi,
- Çalışma bulgularında (2. Tema) katılımcılar sürdürülebilir kalkınmada bilinç ve farkındalığın önemine yapmış oldukları vurgu dikkat çekiciydi. Dolayısıyla üniversitelerde sürdürülebilirlik kavramına yönelik farkındalık ve bilincin gelişmesi adına çeşitli panel, konferans ve bilinçlendirici etkinliklerin yapılması ve artırılması,
- Sürdürülebilir kalkınmada çevre boyutu ön plana çıkan kavramlardan biridir. Nitekim katılımcıların bu boyuta (3. Tema) da vurgu yaptıkları görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin üniversite eğitimi sürecinde çevresel farkındalık eğitimleri ve sürdürülebilirlikle ilgili çeşitli projelerin bu amaçla kullanılması,
- Üniversitelerin sürdürülebilirlik konusunda öncü olmasına yönelik çalışmaların yanı sıra kampüslerde çeşitli etkinlik ve ders dışı faaliyetlere daha fazla yer verilmesi,
- Bu kavrama yönelik farklı bakış açılarını ortaya koymak adına farklı bölüm ve disiplin/branşların da görüşlerine başvurularak sonuçlarının paylaşılması önerilebilir.
- Bu çalışmaların ışığında katılımcıların sürdürülebilir kalkınma bilincine nereden ve nasıl vardıkları, eğitim dönemlerindeki derslerle bu durumun bağlantılı olup olmadığı daha sonraki araştırmalarda belirlenebilir.
- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik görüşlerinin incelendiği bu çalışma nitel yöntemde yürütülmüş. Ancak farklı bakış açılarını ortaya koymak, alanyazına daha fazla katkı sunmak adına eğitimin farklı kademelerinde nitel, nicel ve karma modellerle desteklenmiş çeşitli çalışmalar yapılması önerilebilir.

Kaynaklar

- Abowardah, E.S., Labib, W., Aboelnagah, H., Nurunnabi, M. (2024). Students' perception of sustainable development in higher education in Saudi Arabia. *Sustainability*, 16, 1483.
- Akpınar, P. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda ilköğretim okulu yöneticilerinin görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albareda-Tiana, S., Vidal-Raméntol, S. ve Fernández-Morilla, M. (2017). Implementing the sustainable development goals at university level, *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 19 (3), 473-497.
- Aytar, A. ve Özsevgeç, T. (2019). Disiplinler arası fen öğretiminin 7. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma konusundaki gelişimlerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 324-357.
- Başaran Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(47), 480-495.
- Bayraktutan Y. ve Uçak, S. (2011). Ekolojik iktisat ve kalkınmanın sürdürülebilirliği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* 3(4), 17-36.
- Berg, B. L. ve Lune H. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (Çeviri Edit. Aydın, H.), Eğitim Yayınevi. Konya.
- Berglund, T. ve N. N. Gericke. (2016). Separated and integrated perspectives on environmental, economic, and social dimensions an investigation of student views on sustainable development. *Environmental Education Research*, 22(8), 1115-1138.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Brundtland, G. H., Khalid, M., Agnelli, S., Al-Athel, S., ve Chidzero, B. J. N. Y. (1987) *Our common future*. In M. K. Tolba (Ed.), *Earth and us* (pp. 29-31), New York: UN.
- Bulut, B. ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2680-2697.
- Corney, G., & Reid, A. (2007). Student teachers' learning about subject matter and pedagogy in education for sustainable development. *Environmental Education Research*, 13(1), 33-54.

- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri. Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni.* (Çev.Edit. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Siyasal kitapevi.
- Çobanoğlu, O. ve Türer, B. (2015). Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 235-247.
- Dal, Ş. & Okur Akçay, N. (2021). Determination of science teachers' views on sustainable development and zero. *e- Kafkas Journal of Educational Research*, 8(3), 438-459.
- Demirbaş, Ç. Ö. (2015). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 300-316.
- Er Nas, S. ve Çoruhlu, Ş. T. (2017). Fen bilgisi öğretmen adaylarının perspektifinden sürdürülebilir kalkınma kavramı. *Yüzüncü Yıl Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 562-580.
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N., (2012), Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3,(1), 97-123.
- Erkal, S., Şafak, Ş. ve Yertutan, C. (2011). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre bilincinin oluşturulmasında ailenin rolü. *Sosyoekonomi*, 14(14), 146-157.
- Faiz, M. & Bozdemir Yüzbaşıoğlu, H. (2019). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (4), 1255-1271.
- Fang, J., ve O'Toole, J. (2023). Embedding sustainable development goals (SDGs) in an undergraduate business capstone subject using an experiential learning approach: A qualitative analysis. *International Journal of Management in Education*, 21(1), 100749.
- Fields, L., Dean, B.A., Perkiss, S. ve Moroney, T. (2024). Nursing action towards the sustainable development goals: barriers and opportunities. *Nurse Education Today* 134, 106102.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Geisendorf, S. ve Pietrulla, F. (2018). The Circular Economy And Circular Economic Concepts - A Literature Analysis and Redefinition, *Thunderbird International Business Review*, 60, 771-782.
- Glaviè, P., Lukman, R. (2007). Review of sustainability terms and their definitions. *Journal of Cleaner Production*, 15(18), 1875-1885.
- Gossling, S. ve Hall, C. M. (2006). *An Introduction to tourism and global environmental change*, S. Gossling ve C.M. Hall, (Ed.). Tourism & global environmental change, ecological, social, economic and political interrelationships, NY, Routledge, Taylor & Francis Group, 1-33.
- Görmez, K. (2018). *Çevre Sorunları*, (4. Basım), Nobel Yayınları, Ankara.
- Güler Yıldız, T., Eren, S., ve Aydos, E.H. (2017). An analysis of the views and experiences of children who are 48–66 months old, their parents, and teachers about “sustainable development. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 17(2), 653–677.
- Hacat, S. O. ve Demir, F. B. (2019). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Diyalektolog - Ulusal Hakemlin Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 22, 211-225.
- Harman, G. (2017). Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilirlik kavramı hakkındaki farkındalıkları: Benim okulum. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 11(2), 243-262.
- Karakaya, E. ve Kızıloğlu, B. (2015). *Current Situation of Sustainable Development in Turkey*. 2nd International Conference on Sustainable Agriculture and Environment (2nd ICSAE), September 30 – October 3, Konya.
- Kaşot, N. (2020). *Çevre ve çevre ile ilgili kavramlar*. H. G. Ogelman (Ed.) *Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi* içinde (1-45). Eğiten Kitap.
- Kaya, M. F., ve Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49-65.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), 19-33.
- Korkmaz, G. (2020). Yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programlarının sürdürülebilir kalkınma için eğitim bağlamında incelemesi. *İleri Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2) , 111-132.
- Kshitij, G., Khanna, N. Yıldırım, Ç.V., Dağlı, S. ve Sarıkaya, M. (2022). Resource Conservation and Sustainable Development in the Metal Cutting Industry within the Framework of the Green Economy Concept: An Overview and Case Study. *Sustain. Mater Technol.* 34, e00507.
- Manolis, E.N. ve Manoli, E.N. (2021). Raising awareness of the sustainable development goals through ecological projects in higher education. *Journal of Cleaner Production*. 279, 123614.
- Mengi, A. ve Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve yerelleşme çağında bölgesel sürdürülebilir gelişme, AB ve Türkiye örneği*. Ankara: Siyasal.
- Merriam S.B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.) Nobel Yayıncılık. Ankara.

- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Mylonas, G. Hofstaetter, J. Giannakos, M. Friedl, A. ve Koulouris, P. (2023). Playful interventions for sustainability awareness in educational environments: A longitudinal large-scale study in three countries", *International Journal of Child-Computer Interaction*, 35,100562.
- Nalinci, S. (2020). *Sürdürülebilir kalkınma paradigması*. A. Cansaram (Ed.) *Çevre ve insan içinde* (153-169). Eğiten kitap.
- Nasır, V. A. (2012). Sürdürülebilir kalkınma için yükseköğretim politika ve stratejileri. *Yükseköğretim Dergisi*, 2(3), 137-141.
- Nicolaou, I. ve Conlon, E. (2012). What do final year engineering students know about sustainable development? *European Journal of Engineering Education*, 37(3), 267-277.
- Özdemir, E.B. ve Kaşot, N. (2015). Türk ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetleri 6., 7., 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygı düzeyleri ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*. 3(1), 16-38.
- Özgenç N (2015) sürdürülebilirlik temelinde yoksulluk kavramının yeniden yorumlanması: yoksulluk düğümü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 35,101-136.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. (3rd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Robinson, J. (2004). Squaring the circle? some thoughts on the idea of sustainable development, *Ecological Economics*, 48, 369-384.
- Sachs, J.D. (2012), *From millennium development goals to sustainable development goals*. Lancet, London, England, 379 (9832). ss. 2206-2211.
- Sağdıç, A. ve Şahin, E. (2015). Sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik inançlar: ölçek geliştirme çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 16(3). 161-180.
- Soubbotina, P. (2004). *Beyond economic growth an introduction to sustainable development*. Washington: The World Bank Washington.
- Steiner, G.; Posch, A. (2006). Higher education for sustainability by means of trans-disciplinary case studies: An innovative approach for solving complex, real-world problems. *Journal of Cleaner Production*, 14, 877-890.
- Teksöz, G. (2014). Geçmişten ders almak: sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31(2), 73-97.
- Tuncer, G. Tekkaya, C. ve Sungur, S. (2006). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ile ilgili inançları: cinsiyet ve çevre dersine katılımın etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31. 179- 187.
- Türer, B. (2010). *Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- UNESCO (2014), *United Nations decade of education for sustainable development 2005-2014: Draft Plan of Implementation*, Paris: UNESCO.
- United Nations UNESCO (2015), *Incheon Declaration and SDG4-Education 2030 Framework for Action*, Korea.
- Yalçın. A. (2022). 21. Yüzyılda sürdürülebilir kalkınma hedefleri: Türkiye’de sosyal bilgiler dersi öğretim programının yapısal olarak incelenmesi. *Harran Maarif Dergisi*, 7(1), 117-149.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin yayıncılık. Ankara.
- Yüksel, İ. (2020). Fen bilgisi eğitimi anabilim dalındaki öğretmen adaylarının kaynakların tasarruflu kullanımındaki görüşleri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(22), 1015-1031.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

- Bu çalışmanın yazar/yazarları, Bayburt Üniversitesi Etik Kurulu’nun tarih 31.03.2023 ve sayı 127078 kararı ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
